

(המשך ממוד 111)

ממלא את הפונקציה שנועדה לו. אין אצלי אבר מנוער ונחונת-דרגה. העיקר, שתהיה לאדם בריאות של חושים, כדי לחרש בכל אבר את השיבויות, את יומיו..."

טשרניחובסקי + ביאליק קוויאר מעורב באינדור טאטארי

בעל-בית ופרדסן. אנוכי, בהגדרתו של יורדנו יודק שמעוניינתי, בשעתו, אנוכי רק, משורר לעברים, אשר ידו אינה משיגת לשלם לגובה את חוב המס העירוני. אולי זאת העילה החוקית למחיקת שמי מתוך פנקס האזרחים הרשמיים..."

תל-אביב של העשור הראשון לאחר המילחמה העולמית-הראשונה היא עיר ששורשיה מתהדקים ומתחזקים בחולות מהם צמחה. עיר שבה ביאליק, טשרניחובסקי ברש ועמנוני שולטים בכיפת תרבות. עיר שכבר בשלביה הראשונים ברוך היה כי נועדה להיות לכרך. עיר שבריתו סופרים ולחשת בה בינות להימנס הבטוח החדשים שלה. עיר שבה היה מס' טובב לו ממורם אביגדור המאירי, שהגדיר את יהסו לביאליק ולטשרניחובסקי במילים: "הצירוף של שניהם הוא בעיני סנדוויץ' של קוויאר מעורב באיני זייר טאטארי..." משורר רגיש, שכאשר נכח בבית-המישפט העירוני בתל-אביב מיישפט אונס קטינה, הציע לאונס את הביטוי היחיד חבצלת. המאירי היה בביציגת משורר שנרמס. כאשר הבין כי למרות החלוציות והמילים הנישגבות מתחילה הספרות להתמסד לה בתל-אביב, הוא פרץ יום אחד לפגישת ועד הסופרים העבריים וצווח: "אני זכאי לפרסם דברי במאזי ניים' ורשאי לקבל שכר-סופרים, כדי שראשתי תוכל לקנות לחם ודג מלוח. ואילו העורך, היושב פה איתנו, דיחה אותי ומשיל חרם על שירי. גם לי חלק במאזי ניים' הירחון איננו קניינו הפרטי של יעקוב פוכמן, שהוא הנהנתן הראשי מן הקערה..."

המורדים

בתשרי תרצ"א (אוקטובר, 1930) הופיע גליון ה' (קצ"ה) של כתבי-העת כתובים. בשער נאמר: "שכונת הברזת סופרים עבריים" בעריכת אליעזר שטיינמן ואב-רהם שלונסקי. בראש הגליון ניכתב באי-

תיות של קידוש-לבנה: "דור דור ודור" סיו. גליון זה היה בבחינת הכרות מרד. מחבריו טענו, בין השאר, כי הם ממשיכי דרכם של אוריאל אקוסטה, וברוך שפינוזה.

הנידרסים היו בעיני מחברי המניפסט הזה א"א קובנר, דוד פרישמן, מ.י. כרדיצ'בסקי, ו"ח ברנר ואחרים. והי דורסים היו שימיון ברנפלד, מ.ל. ליי ליינבלום, י.ח. רבניצקי וחיים נחמן ביאליק. אנשי כתובים תקפו גם את התקופה, שראה אור בהוצאת שטיבל ובר ערכת שאול טשרניחובסקי ואחרים (שי פירסם באותה עת את אגדת שלושה וארבעה של ביאליק ואת אור כשדים של מתתיהו שוהם). אחד ממשתפי כתובים, יצחק נורמן, כתב על אגדת שלושה וארבעה וביאליק: "הרושם, כי הנח עומד המשורר עם ארנק גדול ומטפעת זרב ופספס רבים, אולם כמאסף עתיקות יקח את המטבעות לאג לאג, אבל אין צליל הזהב והכסף נשמע כימעה..."

מילחמת כתובים בדור הנפלים של הספרות העברית המתחדשת, בתל-אביב הציחה את אברהם שלונסקי אישורי שטיינמן, נתן אלתרמן, אברהם כרדיצ'בסקי, יחיאל פרלמוטר (הוא אבות ישורון), רפאל איזידור, אדכסנדר פן, אליהו טסנר, א.ד. שפיר ואחרים, שחנכו את תרבות בתי-

אלתרמן + שלונסקי שכונה של סופרים

הקפה הספרותיים של תל-אביב וייסדו מיתוס, שיש המנסים להחיותו עד עצם היום הזה. אלא שמסתבר כי המורדים היו גם שמרנים. ויעיד על כך סיפור, אותו הביא ישראל זמורה בדפי יומן ישן: "כנשתית א. ר. אליעזר שפיפר לי, ככרדך אנכי, שיי(נתן) רטוש הוא... אורי ה" פרוץ. נדהמתי ממש. הפתעה, שקשה היה לשערה. זה השביעני, בהיותו בפאריס, שלא יגלה את פודו, כי אחרת לא ישתתף ב'טורים', והוא עמד ונילה לאלתרמן. לי כרתי עממה הרגשתי כולום קנין אכזבה וזורך של כדקת ההערכה. אמרתי להם: רטוש אינו מפסיד כלום עליידי כך; אורי הלפרין מרווח... ביקרתי את הורי. רטוש ושאהתי עממה על בנם - רציני לשמחם בכך. הם שמחו כאמת כי הוא העלים את הרבן מחשש ששלונסקי לא ידפיסו. אביו אינו יודע עד היום כי בנו הוא י. רטוש. רציתי להגיד לו ולא מצא תיו. שוחחתי רק עם אמנו..."

בתל-אביב של מחצית שנות ה-30 נעשית תה צירה ספרותית ענפה עד מאד, ודי בציטטת ההומורסקה של אביגדור המ"ד

אירי, ששמה הרומן הארצישראלי, שבה כתב בין השאר: "עמשי השומרי של יעקוב רבניצקי, אחד הגולים של ש. האלקין, שגם כנוחה עבר עלינו כל 'ספר הכרזות' של ד. קמחי, עלה לארץ בא' חת 'האינתי האחרונות' של א. ראובני, פה התודע אל 'בתי ציון' של בורלא. אחת מ'שלוש חלוצות' של א. המאירי, רשמה 'לונה' של בורלא. בתחילה עבר ב'מפעל בערבה' של ע. הדני, ואחריו 'נפתולי אדם' של בורלא בנה לו, צריף עץ' של ע. הדני, עד שבנה לו את הבית של ז. אנוכי..."

סיפור שמספר ישראל זמורה מביא את רעיונו של אברהם שלונסקי לייסד בתל-אביב שכונת סופרים. על הצעה זו הגיב אלתרמן כך: "ישמרני האל: לקום כבוקר ולהפגש עם סופר? ללכת לישון כלילה ולהפגש מסופר?" בתל-אביב של שנות השלושים והארבעים בעים מלכו בכיפה, בלא עוררין, אברהם שלונסקי ונתן אלתרמן. מסביב לכל אחד מהם התקבצה לה חצר של מעריצים. אלתרמן שותף בחסבי למדורה של יצחק ש"ח, הוא שותף בישיבות ההגנה ואפילו דויד בן-גוריון שאל בשנות החמישים לא אחת לדעותיו של המשורר. כאשר פירסם את עיר היונה הוא ריגש את מ'שה ליי וועד רבים.

בימים אלה, כאשר משוררים וזטרים כיוזטיר ודומיו עושים קפיטל שירי מהי נשוא של תל-אביב, הם מתעלמים במתכוון מצדדים היותו של אלתרמן המיתוס של תל-אביב. תל-אביב שלו, כפי שהיא משתקפת בחוגגת קיץ, היא עיר חלומות של משורר, עיר במזרח שהמחבר חולם אותה במערב. היא העיר הגדולה של העם המיישב אותה, העיר שכל החיקות לעתיד טמונות בה. בריח הים והבטון שלה. תל-אביב של אלתרמן היא, "עיר שגנה ואנשים בה מעט", למרות הפרובינציאליות של העיר, הרי שאלתרמן משרה בשיריו את תחושת הכרך העתידי לקום, הספרותי-תרבותי שלנו. עיר בה, "מייד הרחובות מתחילים לריוץ..." או, כדבריו: "והנה אנוכי מהלך לתומי / ומחבק את העיר תל-אביב. זה מוזמני... או שורות כמו: 'ביאורי אספלט, מול כבואתי-קפה, / נבקעו לי סיכך הניבו כחול יצהוב...' או: 'שקיעה ורודה בין הגגות / אספלט כחול מלמטה... הפנסים - פרחי העיר - שקיי עה ורודה על סף הרחוב..."

אלתרמן, בדומה לשלונסקי, נימנה על מתניעו מנועי השירה העברית החדשה, דור של תהפוכות ומהפכה, דור שהותיר אותות ששאלה. בינות לקשיחויות הלשון-ניתן, הרי שתמיד יציבצה לה שורה כמו: "עוד אבוא אל סיכך בשפתיים כבית / אצניח אליך ידיים... עוד אומר לך את כל המילים הטובות / שישנין / שישנין עדיין..." שירת אלתרמן מעלה, בחיון חור זר, טעם של קיץ בשפתיים, ריחות מלוי חים של חוף הים, או כפי שהוא כתב בעמרוני האש: "כאש נישק הפה אשר נקרט לקראו / למדמה היא / מולדת..." משורר שמילותיו מעלות את המיתוס של העיר העברית הראשונה והמדינה שמקיפה אותה: "כבר השמש גדולה ונמוכה / ובקצה הרחוב הנה נחה / אולי לא נראנה מחר / כי רבים מתים עם שחר..." אבל לעומת זאת: "כבר השמש גדולה ונמוכה / כה / ובקצה הרחוב הנה נחה / רבים יראוה מחר / כי רבים נולדים עם שחר..."

זה המיתוס של ארבעים שנה, שכל אשר נותר ממנו של שירים, סיפורים, ציטוטים, קבריים. המיתוס האחד והיחיד של העיר תל-אביב בספרות העברית.

הבנים

"אליק נולד מן הים... / כחבית מצאנו אותך, שהים פלטה... / וכך, אליק נולד מן הים, והרי אין זו אלא מהלה - ככל-זאת לא היה אחד מאתנו קרוב כל-כך לים כאליו, כשם שלא היה בנו אחד שיהיה קרוב כמונו לכלבים, לפוסים, לילד-דיב אחרי, לעיזב, לעצים, לבנינים חדי-שים העומדים בכנייתם, לחפירות-החול, למכונות... תמונה ראשונה, בזיכרון: אליק רכוב על קרי-הבטון הגבוה, העושה סוף לרחוב אלני מצד אחד ולהסתערות של הגלים מצד שני... ועיני רואות אותו מלמד מה, מן החול הלבן. עיני רואות את התל-תלים הוהובים מרפרפים ברוח, מרפרפים על רקע תכול..." מתוך פרקי אליק של מ'שה שמייר, שהוא בבחינת בכור הב-נימס סופרים של תל-אביב.

בתל-אביב של ראשית שנות העשרים נולדה קבוצת סופרים, יוצאי-יורפן בתול-דות הספרות השונות. תהליך התברותם והתפתחותם היה מקביל לזה של העיר, ולתהליך הגיבוש האומני תרבותי של יהודי ארץ-ישראל בכלל. כונתני לדור שלם והניחו את צאצאיהם יתכבד על חולות הזהב של העיר העברית הראשונה. דור צעיר, שלמענו הקימו קודמיהם, המייסדים, המהגרים והמורדים, את המסד. ה"כונה למושה שמיר, עמוס קינן, שב"תני מבת, שימיון צבר, שדמה טני-אי, חיים גורי, ברוך נאדל, בנימין תלמיז ואחרים, שחלקם המשיך דרכו ב"ספרות, וחלקם פרש ממנה. דור של סופרים שהביעו את הוויית גידולם וצמיחתם בדרכים ובאופנים שונים: סיפורי הילד שקראו לו רבקה מאת שבתי טבת; סיפורי תל-אביב של בנימין תמוז; הפיקרסקה של אליקום, שהושתתה על הפיקרסקה שירי עון צהמרא, שהביא לעולם מ'רד ש"ח. היה מי שזיבל דור זה כהלכה, ויעידו על כך דברים שאותם אמר משה שמיר בקן השומר הצעיר (בחורף תשט"ו): "לא תמיד יבטנו כקורמציה. לפני קר מצדה היה לנו פעם קריפינברג, הוא שייך לפרה-היסטוריה, אולי לתקופת ה-אבלי, או לתקופת הברונזה של תנועתנו (השומר הצעיר) בתל-אביב. בקריפינברג זוכר אני ערב אחד - ערב קיץ או ערב חורף - אשר הוקדש לפגישה עם קבוי-

שמיר + גורי דור שנוולד מן הים

צה של סופרים ומשוררים, מה שקור"אוב כיום ערב ספרותי. באו אז אלני, אל קינו הקטן, אברהם שלונסקי, לאה נולדברג, משה ליפשיץ הכרם ו"ל ואולי עוד שניים-שלושה שאיני זוכר... בתוך הקהל, כולמר בין חברי הקו, ישנו אז שלמה טנאי, עוזר רבין, בנימין גלאי, נתן שחם, יודק שחם ואני הכרם... האמת הטרגית היא, שבדין אותו דור הבנים הופקד גורלה של הספרות העברית וכן המיתוס המתפתח וגואה של תל-אביב, כפקדון. ודור זה שמת מידיו את הפיקדון. ששמת פיקדונות אחרים שנמסרו לו, באותה מידה שיצחק רבין שמת את פיקדון ראשות-הממשלה שנימסר לו.

האם תל-אביב

שוקעת?

הגאוונה והמפולת של דור זה אינם עוד סוד. ניתן להבחין בהם בכל מוסף לספרות. ובארשת הפנים של קבוצת הזרונים וכתבי-נים, היושבת באחד מבתי-הקפה של דיוני-גוף ועושה העוויית המנסות להזכיר את (המשך בעמוד 115)

"סברה" - "אדם עליון"

ציטוט

נאח: ניסים אלוני

שחרקנו (עד היום, מעל דפי אחד השבועונים המצויירים, הרי הם מעלים על נס כל שיעול שנשתעל בנם, ה'צבר', ה'חמוד והקעני', כאילו מעולם לא נשתעלו לפניו ולעולם אין עתידים להשתעל).

ובמרכז הווייתנו, מן הגיל הרך ביותר, עמדה, יציבה ואיתנה, הגמונית יותר מן הבית ומבית-הספר, תקיפה יותר מכל חבר, אב, רגש או רצון - תנועת-הינוערי.

...ואכן, היא, התנועה, מילאה את תפקידה על הצד הטוב ביותר: הכינה חיילים. רוב רובו של הנוער ידע צו מהו, עוד בטרם העמידו עליו רב-סמל. רוב-רובו של הנוער ידע משימה מהי, עוד בטרם קראו בפניו פקודת-מיבצע. ההתנגשות הגדולה, כביכול, בין 'הצבא לאחר אלפים נחה', ובין הנוער שכאילו לא היה מורגל בו, לא היתה קיימת כלל, להוציא את עטיהם של הכתבנים הצבאיים למיניהם. כפי שביטא זאת נתן שחם, היתה זו הצעידה בעיקבות עצמנו, כלומר, הצגת הבכורה הגדולה והמפוארת לאחר אלפי החורות והתרגילים. דרכו את עצבנו שנים על גבי שנים, עד אשר בא הנסיון הגדול, כנחשול, כסער אירי, שהיה עשוי לנרוף כל אלה שלא אומנו לעמוד בפניו. ואנשים בארץ הזו תמהו כיצד נוצח הנוער ב' מילחמה.

(מתוך "הנערים שהלכו למולחמה" ראה אור ב'עין', 1951)